

<https://doi.org/10.31891/2415-7929-2024-31-8>

УДК 811.111 : 81'42'375

ТАРАСОВА Ольга

Хмельницький національний університет
<https://orcid.org/0000-0001-8574-6466>

РОСКВАС Ігор

Хмельницький національний університет
<https://orcid.org/0000-0002-8211-1841>

ДМИТРОШКІН Денис

Хмельницький національний університет
<https://orcid.org/0000-0002-1900-754X>

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ТЕРМІНІВ ПСИХОЛОГО-СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

У сучасному світі термінологічна лексика відіграє головну роль у спілкуванні фахівців різних галузей, в обміні інформацією, а також є невід'ємною частиною розвитку науки. Це передбачає постійну появу нових лексичних одиниць у кожній галузі людської діяльності. Психологія як наука бере свій початок у далекому минулому і до теперішнього моменту продовжує активно розвиватися й поповнювати свій термінологічний запас новими одиницями з різних наукових галузей. Психологія, що нерозривно пов'язана із соціологією – одна з небагатьох наук, яка вивчається не лише професіоналами та експертами, але й простими читачами, зацікавленими у вирішенні проблем, пов'язаних із психічним здоров'ям, поведінкою та розвитком людини. Загальновідомо, що західноєвропейські та американські дослідження стрімко розвиваються, здійснюють нові відкриття у галузі психології. Таким чином, адекватний та повноцінний переклад сучасних праць та досліджень у цій галузі може підвищити рівень знань експертів психологічної науки в цілому, а також надати змогу батькам отримувати всебічну інформацію щодо виховання та взаєморозуміння з дітьми, на основі останніх світових досліджень. Усе зазначене вище зумовлює актуальність дослідження.

Ключові слова: термін, психологія, соціологія, дискурс, системно-мовне вивчення, принципи класифікації.

TARASOVA Olga, ROSKVAS Ihor, DMYTROSHKIN Denys

Khmelnitskyi National University

THEORETICAL PREREQUISITES OF THE ENGLISH PSYCHOLOGICAL AND SOCIOLOGICAL TERMS TRANSLATION

Nowadays scientific terms play the major role in the communication among specialists of various fields, they help to share specific information, and take part in the development of science. This implies constant appearance of new lexical units in every field of human activity. Psychology is an old science that constantly develops and enriches its terminology with new terminological units from various scientific fields. Psychology is one of the few sciences that is studied not only by professionals and experts, but also by common readers who are interested in solving problems related to mental health, behavior and human development. Developmental psychology is one of the most significant branches of psychology science, which specializes in studying mental development of individuals from birth to the period of maturity.

Key words: term, psychology, sociology, discourse, system language study, principles of classification.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

У сучасному світі термінологічна лексика відіграє головну роль у спілкуванні фахівців різних галузей, в обміні інформацією, а також є невід'ємною частиною розвитку науки. Це передбачає постійну появу нових лексичних одиниць у кожній галузі людської діяльності. Психологія як наука бере свій початок у далекому минулому і до теперішнього моменту продовжує активно розвиватися й поповнювати свій термінологічний запас новими одиницями з різних наукових галузей. Психологія, що нерозривно пов'язана із соціологією – одна з небагатьох наук, яка вивчається не лише професіоналами та експертами, але й простими читачами, зацікавленими у вирішенні проблем, пов'язаних із психічним здоров'ям, поведінкою та розвитком людини. Вікова психологія є однією з найбільш затребуваних галузей психології, яка спеціалізується на вивченні психічного розвитку людини з дня її народження до періоду зрілості. Дослідження, які здійснюються у цій галузі, зі точки зору перекладу, є необхідними й актуальними. Це зумовлено тим, що за останнє десятиріччя, завдяки глобальній мережі Інтернет, значно зросла зацікавленість дитячою психологією з боку батьків, які самостійно прагнуть знайти відповіді на важливі для них питання щодо особливостей розвитку власних дітей на різних вікових етапах. Загальновідомо, що західноєвропейські та американські дослідження стрімко розвиваються, здійснюють нові відкриття у галузі психології. Таким чином, адекватний та повноцінний переклад сучасних праць та досліджень у цій галузі може підвищити рівень знань експертів психологічної науки в цілому, а також надати змогу батькам отримувати всебічну інформацію щодо виховання та взаєморозуміння з дітьми, на основі останніх світових досліджень. Усе зазначене вище зумовлює актуальність дослідження. Об'єктом дослідження є психологічні терміни англійської мови у текстах

оригіналу та їх відповідники у текстах перекладу українською мовою. Предметом дослідження є особливості застосування прийомів перекладу англomовних психологічних термінів у галузі вікової психології.

Аналіз досліджень та публікацій

Принципові підходи до вивчення терміна і термінології у вітчизняній лінгвістиці засновані на дослідженнях Д. С. Лотте, О. О. Реформатського, В. М. Лейчика, В. П. Даниленка, Т. Р. Кияка. На думку більшості вчених, основним елементом термінології як складової терміносистеми є термін. Таким чином, не визначивши місце терміна у сучасному мовознавстві та його основних ознак, не можливо розглядати будь-яку терміносистему. Це й зумовлює мету дослідження.

Формулювання цілей статті

Мета роботи – вивчити особливості функціонування психологічних термінів в наукових текстах у галузі вікової психології та застосувати адекватні способи їх перекладу на цільову мову.

Виклад основного матеріалу

Термінологія стала окремим об'єктом лінгвістичного дослідження лише впродовж останніх кількох десятиліть у зв'язку зі значним прогресом науки і техніки. Термінологія займається прошарком лексики, до складу якого входять назви предметів, дій, процесів, явищ, осіб, безпосередньо пов'язаних з певною галуззю. Вона вивчає терміни – особливі слова та словосполучення, які вживаються у певному контексті [9]. Термінологія також означає більш формальну дисципліну, яка систематично вивчає поняття, специфічні певній галузі або сфері людської діяльності, за допомогою дослідження та аналізу термінів у даному контексті, з метою підвищення правильності вживання певного терміну [5]. Термінологія базується на власних теоретичних принципах й охоплює такі аспекти: аналіз понять та понятійних структур, які вживаються у певній галузі або сфері людської діяльності; визначення термінів, які позначають поняття; встановлення відповідності між термінами різних мов; упорядкування термінології у базах даних; керування термінологічною базою даних; створення нових термінів. Як дисципліна, термінологія тісно пов'язана з перекладом, оскільки паралельно вивчається в університетах та лінгвістичних школах. Великі департаменти перекладів та бюро перекладів часто відокремлюють відділ термінології, а також спонукають перекладачів до здійснення термінологічних досліджень.

Термін є частиною системи, якщо під системою розуміти сукупність елементів цілого, між якими існує обов'язковий зв'язок. Сукупність зв'язків всередині такого цілого зумовлює його структуру [4]. Вивчаючи поняття «термінологія» слід зазначити, що воно не тотожне поняттю «терміносистеми». В. М. Лейчик вважає, що терміни «термінологія» і «терміносистема» переважно відрізняються наявністю наукової теорії або концепції. Посилаючись на твердження цього дослідника, в терміносистемі одиниці формуються на основі певної концепції, в той час як термінологія не має подібного в своїй основі, що свідчить про її нездатність розкрити безліч понять конкретної науки [2]. Існує припущення, що терміносистема утворилася штучним шляхом і є власне термінологією, але в упорядкованому вигляді. У своїй праці Н. С. Шарафутдінова виокремлює такі функції понять «термінологія» та «терміносистема»: «Якщо термінологія – це сукупність термінів, які виконують номінативну функцію, то терміносистема – це сукупність термінів, що динамічно розвиваються та виконують комунікативну функцію» [4]. Якщо розглядати кореляцію термінів та загальнозживаної лексики, слід зазначити, що функціонування обох груп здійснюється за однаковою системою, тобто такі явища, як полісемія, синонімія, омонімія та антонімія також є характерними для термінології. Однак, зазначені лексико-семантичні процеси визначаються особливими властивостями, притаманними конкретній дисципліні, та які не порушують межі смислової визначеності терміна [1].

При оволодінні понятійним і термінологічним апаратом психології можуть виникнути труднощі у відокремленні форми слова від його значення. Ця складність пояснюється тим, що в процесі використання спеціальної психологічної та соціологічної термінології, людина знаходиться в системі індивідуалізованих значень, які лише частково перетинаються з прийнятими в психології науковими поняттями. Труднощі оволодіння понятійним апаратом психології зумовлені не лише зв'язком між мовою і мисленням, а й особливостями предмету психології. На сучасному етапі понятійна система психології відображає всі етапи розвитку цієї науки [2].

Сучасна психологічна термінологія є об'ємною і складною системою. Психологія об'єднує науку і практику діагностики й запобігання різних захворювань, внаслідок чого має складну макро терміносистему. Під психологічним терміном розуміємо слово або словосполучення, метою якого є позначення понять і предметів психології, а також її галузей. Психологічні терміни становлять основний смисловий зміст психологічних текстів [4]. Також варто зазначити, що основна частина понять психологічної терміносистеми бере свій початок від латинської та грецької мов. Нині нові терміни виникають переважно в англійській мові. Також існує тенденція до семантичної уніфікації систем термінів однієї і тієї ж науки в різних мовах (однозначна відповідність між термінами різних мов) і до використання інтернаціоналізмів в термінології.

На сучасному етапі спостерігається все частіше вживання наукових психологічних термінів у повсякденній лексиці. Відповідно, близькість до повсякденного життя є характерною особливістю

психологічних термінів. Також стані психології як самостійної науки характеризується не тільки зацікавленістю нефахівців, а й активною взаємодією зі такими науками, як філософія, соціологія, медицина, що сприяє збагаченню універсальної психологічної термінології. Більшість лексичних одиниць в сучасних психологічних словниках припадає на суміжні з психологією науки. Для психологічної термінології є властивим активне збагачення шляхом тісного зв'язку з іншими науковими галузями. Так, Л. М. Билда підкреслює, що міжпредметний характер надає психології унікальності, а також дозволяє включати її в сферу як природничих, так і гуманітарних наук [6]. Крім цього, в процесі формування психологічних понять важливу роль відіграє власне психологічне пізнання дійсності і життєвий досвід.

Психологічні терміни поділяють на дві групи, з огляду на їх морфологічну будову: на прості та складні номінації. Приблизно 70% термінів у психології належать до простих термінів [17]. Деякі інші дослідники класифікації термінів зазначають, що терміни-словосполучення також є не менш важливою групою психологічних термінів. Л. М. Лемайкіна стверджує, що терміни-словосполучення становлять значну частину психологічної термінології та складаються здебільшого з двох компонентів [2]. Щодо цього В. С. Виноградов припускає, що термін може складатися з однієї лексичної одиниці, яка є головною у розкритті змісту даного терміну, або ж бути частиною термінологічного словосполучення з різними визначеннями, які можуть видозмінюватися та конкретизувати зміст терміну.

Терміноутворювальні чинники поділяються на екстралінгвістичні та лінгвістичні. Завдяки стрімкому розвитку психології, використанню новітніх технологій та упорядкуванню наукового знання, з'являються нові наукові номінації, які можна віднести до екстралінгвістичного чинника. Визначення лінгвістичних чинників утворення психологічних термінів зумовлено різноманіттям їх понятійних зв'язків. Також психологічні терміни можна розподілити відповідно до їх функціональних ознак: загальнонаукові, міжнаукові, спеціальні та вузькоспеціальні. До загальнонаукових термінів можна віднести терміни «ієрархія» та «аргумент», до міжнаукових – «особистість» та «мобільність». Прикладами спеціальної психологічної термінології є лексичні одиниці «афекти» та «нав'язливий стан», вузькоспеціальної – «персеверація» та «сугестія» [2].

Точний переклад термінів, як головних одиниць тексту спеціальної спрямованості, є обов'язковою умовою правильності перекладу всього тексту в цілому [2]. Під терміном «перекладність» А. Д. Швейцер має на увазі можливість здійснення перекладу, а також встановлення еквівалента мовної одиниці оригіналу в мові перекладу [3]. Саме всебічне збагачення мови, шляхом розвитку суспільства і активна міжнаціональна комунікація сприяють досягненню більш точної перекладності [1].

У процесі перекладу психологічних текстів виникає низка труднощів. Наприклад, Л. М. Лемайкіна виділяє кілька проблем перекладу психологічних термінів. По-перше, диференціація термінів від нетермінів є досить складною. По-друге, існують «авторські» терміни, за допомогою яких фахівці дають власні визначення спеціальним поняттям. У зв'язку з цим їх переклад і осмислення можуть викликати певні труднощі [2]. Також, у процесі перекладу труднощі можуть виникати при невідповідності лексичного складу і морфо-синтаксичної структури терміна, а також при невідповідності граматичної форми будь-якого елементу співвіднесених термінів в мові оригіналу і мові перекладу [3]. Відповідно, навіть володіння основами перекладу наукових текстів, а також досконалість у використанні психологічної термінології може виявитися недостатньою для адекватної передачі терміна. Більш того, тривала робота лише з стійкими термінами ставить під сумнів вибір того чи іншого еквівалента, з огляду на динамічний характер термінології [3].

Рівень еквівалентності в практиці перекладу є одним із ключових понять, яке дозволяє визначити наскільки схожі тексти оригіналу і перекладу в конкретній ситуації. Чимало дослідників займалися проблемою еквівалентності перекладу. Так, Ю. Найда представив концепцію про два типи еквівалентності при перекладі: формальну та динамічну, в якій перша орієнтована на оригінал, а друга має на меті досягти тотожної реакції у того, хто сприймає переклад [4]. В. Н. Комісаров виділяє п'ять рівнів еквівалентності з різним ступенем смислової подібності в оригіналі та перекладі. Інваріантною при цьому залишається головна комунікативна функція висловлювання: еквівалентність на рівні мети комунікації, ідентифікації ситуації та способу її опису, а також на рівні значень синтаксичних структур та вербальних знаків. Крім того, в кожному рівні знаходиться одиниця попереднього рівня [1].

Еквівалентність перекладу залежить від вмінь перекладача, характерних ознак мов та культур, а також від проміжку часу створення та характеру початкового та перекладеного текстів [2]. Понятійна еквівалентність може бути розділена на три категорії: повна (при якій поняття тотожні за всіма ознаками), часткова і понятійна безеквівалентності (повне неспівпадання понятійних ознак).

Безеквівалентна лексика – це одиниці, які не мають регулярних відповідників у мові перекладу. Також до цієї категорії належать термінологічні одиниці. Хоча, В. С. Виноградов вважає, що сам термін «безеквівалентна лексика» не є коректним, оскільки в ході перекладу термінологічні одиниці все ж знаходять еквіваленти [8]. Існує кілька припущень виникнення безеквівалентної лексики, наприклад, відсутність предметного аналога або тотожного поняття в мові перекладу, а також розбіжності в лексико-стилістичних властивостях мов [2]. На думку Е. С. Баскакової, тільки термін, який є новим в мові перекладу та, який стосується поняття, опис якого не був наданий раніше, може вважатися безеквівалентним [4]. Таким чином,

в кожній галузі знань та професійної діяльності існує величезна кількість одиниць безеквівалентної лексики, які регулярно виникають паралельно з розвитком науки [5]. Усі ці одиниці мови вимагають виявлення, а також правильного вибору способів перекладу. Для досягнення точного перекладу, перекладач повинен вміти правильно обирати стратегії і способи перекладу. Це має особливе значення при перекладі спеціальної лексики через те, що її неточний переклад може спричинити спотворення змісту всього тексту. «Тлумачний перекладацький словник» визначає спосіб перекладу як «об'єктивно існуючу закономірність переходу від однієї мови до іншої в перекладацькій діяльності» [3].

При роботі зі спеціальною лексикою перекладач звертається до таких методів перекладу, які калькування (заміна частин слова прямими лексичними відповідниками в мові перекладу), дослівного перекладу (здебільшого терміни без складності в перекладі), запозичення (відтворення звукової або графічної форми слова). Також при перекладі психологічної літератури використовується спосіб описового перекладу, який розкриває значення терміна за допомогою розгорнутих словосполучень. Слід зазначити, що в деяких випадках перекладу доречним є одночасне використання двох або кількох способів перекладу. Л. М. Алексеева вважає, що при перекладі складних термінів, переклад яких повинені відповідати існуючій дійсності в представленій спеціальній галузі, необхідно використовувати адаптивну стратегію або стратегію пристосування [1]. Відповідно, можна зробити висновок, що для найбільш адекватного перекладу психологічних термінів, необхідно не лише правильно обрати спосіб перекладу, а також враховувати оточення термінів, і за необхідності надавати коментарі та пояснення.

Вікова психологія – це галузь психологічної науки, яка вивчає закономірності розвитку та функціонування психіки людини на всіх етапах її індивідуального життя, тобто онтогенезу [2]. Людське дорослішання становить приблизно четверту частину індивідуального життєвого шляху людини. Природні та суспільні умови визначають зміни, що відбуваються в тілесному і психічному житті людини. Ці зміни можливо охарактеризувати як закономірні та прогресивні, які виявляються у послідовності вікових періодів розвитку: зародження життя дитини, вік немовляти, раннє дитинство, дошкільний та молодший шкільний вік, стадія підлітка, яка переходить у юність. Потім ідуть періоди дорослості, що закінчується старістю [5]. Взаємовідносини індивіда з суспільним середовищем, його психічна діяльність та фізичний стан є характерними для кожного періоду життя. Так, спеціалізацією вікової психології є з'ясування динамічних прогресивних змін психіки людини впродовж її життя [1].

До ключових понять дитячої психології відносять категорії «вік», «дитинство», «розвиток», «зростання», «детермінізм», «гетерохронність», «системність», а також «соціальна ситуація розвитку», «провідний вид діяльності» та деякі інші поняття основних напрямів розвитку зарубіжної та вітчизняної психології. Для виділення поняттєвого та термінологічного складу сфери дитячої психології були проаналізовані англійські тексти, на основі яких були виділені поняттєві категорії і складено відповідні поняттєві схеми. Розглянемо етапи когнітивного розвитку дитини, запропоновані дослідником Ж. Піаже. Жан Піаже розробив теорію, яка виділяє чотири важливі етапи когнітивного розвитку (cognitive development stages): сенсоромоторний (sensorimotor), передопераційний (preoperational), конкретний операційний (concrete) та формально-операційний (formal operations) етапи. Піаже дійшов висновку, що адаптація (adaption) до навколишнього середовища здійснюється через певні схеми та відбувається шляхом асиміляції (assimilation) та пристосування (accommodation).

Сенсоромоторний етап: (від народження до 2 років) це перший етап теорії, на якому діти опановують головні сенсорні відчуття (basic senses): зір (vision), слух (hearing) та моторику (motor skills). На цьому етапі розуміння життя у дитини обмежене, але воно постійно розвивається разом зі досвідом та взаємовідносинами (interaction). За словами Піаже, коли немовля (infant) досягає 7-9 місяців, у нього починає розвиватися розуміння предметної константності (object permanence). Це означає, що дитина має здатність (ability) розуміти, що предмети продовжують існувати навіть тоді, коли їх неможливо побачити.

Передопераційний етап: (приблизно з 2 років до 7 років) на цьому етапі розвитку діти молодшого віку починають аналізувати навколишнє середовище (environment analysis), використовуючи ментальні символи (mental symbols). Ці символи часто містять слова та образи, і дитина починає застосовувати їх у своєму повсякденному житті, зіштовхуючись з різними об'єктами, подіями та ситуаціями. Причиною того, чому Піаже назвав цей етап «передопераційним», полягає в тому, що діти в цей період не здатні здійснювати конкретні когнітивні дії (specific cognitive operations), такі як ментальна арифметика. Крім символізації (symbolism), діти починають грати у вдавання (pretend play), в якій вони вважають себе людьми, якими вони не є насправді (вчителі, супергерої). Деякі недоліки (deficiencies) даного етапу розвитку полягають у тому, що діти 3-4 років, часто проявляють так званий егоцентризм (egocentrism), який означає, що дитина не може бачити іншу точку зору, їм здається, що будь-яка інша людина переживає ті ж події та почуття, що й вони. Тим не менш, приблизно у 7 років, розумові процеси (thought processes) дітей більше не є егоцентричними, а є більш інтуїтивними (intuitive), це означає, що тепер вони замислюються наді тим, який вигляд має оточення, замість раціонального мислення (rational thinking).

Конкретний операційний етап: (зі 7 до 11 років) на цьому етапі діти використовують логічне мислення (logic) для розвитку когнітивної діяльності (cognitive operations) та починають застосовувати логічне мислення до різних ситуацій, з якими вони можуть зіткнутися. На цьому етапі дітям властиве

індуктивне обґрунтування (inductive reasoning), яке надає підґрунтя для висновків зі спостережень для узагальнення (generalization).

Формально-оперативний етап: (з 11 до приблизно 15 років) останній етап когнітивного розвитку. Піаже описує дитину, яка має здатність «більш раціонально та систематично мислити (rational and systematic thinking) про абстрактні поняття (abstract concepts) та гіпотетичні події (hypothetical events)». Деякі позитивні моменти цього періоду полягають у тому, що дитина або підліток починають формувати свою індивідуальність (identity). Проте є і деякі негативні аспекти, наприклад егоцентричні думки (egocentric thoughts), які включають уявну аудиторію (imaginary audience) та особисту унікальність (personal fable).

Загальні поведінкові проблеми у дітей (common behavioural problems in children) поділяються на психосоціальні розлади (psychosocial disorders), розлади звичок і потягів (habit disorders), тривожні розлади (anxiety disorders), руйнівну поведінку (disruptive behaviour) та проблеми зі сном (sleeping problems). Поведінкові проблеми зустрічаються у дітей всіх вікових категорій. Деякі діти мають дуже серйозні поведінкові проблеми. Так, психосоціальні розлади можуть проявлятися у вигляді порушень емоційного спокою (emotional disturbance), поведінки (behavioural disturbance) або фізичної функції (disturbance in physical function), або у вигляді розладів розумової діяльності (mental performance).

Зазначений перелік розладів може бути спровокований декількома чинниками, наприклад, непослідовним або суперечливим стилем виховання (parenting style), сімейними проблемами (family problems) або проблемами у відносинах батьків (marital problems), жорстоким поводженням зі дитиною (child abuse) або недбалістю (neglect), надмірною поблажливостю (overindulgence), травмуванням (injury) або хронічним захворюванням (chronic illness), розлученням (separation) або тяжкою втратою (bereavement).

Порушення емоційного спокою виражається тривожним станом (anxiety) та депресією (depression). Надмірна агресія (aggression) є ознакою поведінкових порушень. Порушення фізичної функції сприяють розвитку психогенних розладів (psychogenic disorders). Психологічні проблеми у дітей зазвичай багатофакторні. На спосіб їх вираження може впливати низка чинників, які включають стадію розвитку (developmental stage), темперамент (temperament), здатність сім'ї до подолання труднощів та адаптації (coping and adaptive abilities), природа (nature) та тривалість стресу (stress). Взагалі, хронічний стресові чинники (chronic stressors) є значно важчими у подоланні, ніж ізольовані стресові випадки (isolated stressful events).

Діти не завжди безпосередньо показують свою реакцію на події. У таких випадках попереджувальна бесіда (anticipatory guidance) може допомогти батькам у спробі попередньої підготовки дітей до потенційно травматичних подій (traumatic events), таких як операції (surgery) або розлучення (separation). Діти повинні мати змогу виражати свої справжні страхи (fear) або тривогу (anxieties) з приводу майбутніх подій. У стресових ситуаціях маленькі діти мають тенденцію реагувати ослабленням фізіологічних функцій (physiological functions), таких як розлади харчування та сну (feeding and sleeping disturbance). Діти середнього віку можуть мати проблеми у відносинах (relationship disturbances) з батьками та друзями, проблеми у навчанні (poor school performance), поведінкову регресію (behavioural regression) до більш ранньої стадії розвитку та розвиток специфічних психологічних розладів (psychological disorders), таких як фобія (phobia) або психосоматичне захворювання (psychosomatic illness). Psychosocial disorders (психосоціальні розлади) Emotional disturbance (емоційне порушення спокою) Disturbance in behavior (порушення поведінки) Disturbance in physical function (порушення фізичної функції) Mental performance (розумова діяльність) Anxiety (тривожний стан) Depression (депресія) Aggression (агресія) Psychogenic disorders (психогенні розлади) Problems at school (проблеми у навчанні).

Оцінка поведінки таких дітей як нормальної або достатньо проблематичної, яка потребує втручання (intervention) є достатньо важкою. Для прийняття рішення треба брати до уваги частоту, діапазон та інтенсивність симптомів (intensity of symptoms), та ступінь можливого погіршення (impairment).

Усі діти на певних стадіях розвитку демонструють повторюваність дій у поведінці (repetitive behaviour). Але необхідність діагностування таких дій як психічні розлади залежить від частоти, тривалості та негативного ефекту (negative effect), який має вплив на фізичне, емоційне та соціальне функціонування (physical, emotional and social functioning). Розлади звичок і потягів можуть виникати від навмисних дій, які з часом набувають повторюваної форми і стають на один рівень із звичайними звичками (customary behaviour).

Деякі звички формуються у вигляді імітації (imitation) поведінки дорослих. Інші звички, такі як виривання волоссяного покриву (hair pulling) або биття головою (head banging), розвиваються як форми заспокоєння (comfort), коли дитина залишається наодинці. Смокотання великого пальця (thumb sucking) є досить звичайною звичкою в період раннього дитинства (infancy). Та якщо вона є тривалою, це може викликати стоматологічні проблеми (dental problems), зокрема неправильний розвиток зубів. Така звичка є проявом заспокійливої поведінки (comfort behaviour) і батькам не слід занепокоюватися з цього приводу. У цьому випадку необхідної приділити увагу іншим аспектам дитячої діяльності. Тики (tics) – повторювані рухи системи м'язів, які зменшують напругу (tension), виникаючи внаслідок фізичного або емоційного стану. Частіше за все тики охоплюють такі зони, як шия, голова або руки. Для дитини є дуже важким стримувати (inhibition) тики на довгі проміжки часу. В той час як натиск з боку батьків (parental pressure) може тільки погіршити ситуацію. Тики розділяються на дистонію (dystonia) та дискінетичні рухи (dyskinetic movements).

Заїкання (stuttering) не належить до шкідливих звичок і та виникає приблизно у 5% дітей під час навчання говорінню. Лише у 20% дітей заїкання залишається на період дорослості (adulthood). У випадках, коли непланна мова (dysfluent speech) триває довгий час та спричиняє занепокоєння, слід звернутися до логопеда (speech therapist).

Звичка гризти нігті (nail biting), znana як оніхофагія (onychophagia), є оральною компульсивною звичкою (oral compulsive habit). Ця шкідлива звичка може призвести до ураження шкіри навколо нігтів, яка стає вразливою до вірусних інфекцій (viral infections). Звичка битися головою (head banging) та розгойдування (body rocking) є типомі ритмічного порушення рухів (movement disorder), який включає деякі типи повторюваної стереотипної поведінки (repetitive stereotype) всього тіла або кінцівок. Описана поведінка зазвичай трапляється у дітей під час обіднього або нічного сну та може повторюватися під час пробудження протягом ночі. Звичка битися головою та розгойдування можуть розглядатися як розлади лише у тих випадках, коли вони провокують проблеми зі сном (sleeping problems) або існує загроза тілесного травмування (bodily injury).

Виривання волоссяного покриву (hair pulling disorder), або трихотиломанія (trichotillomania) зазвичай зустрічається у дітей, які страждають obsесивно-компульсивним розладом (obsessive-compulsive disorder). Найбільш важким наслідком цього розладу може бути місцева або повна втрата волосся (hair loss). Когнітивно-поведінкова терапія (cognitive behavioural therapy) є типовим способом лікування зазначеного розладу.

Заковтування повітря (air swallowing), або аерофагія (aerophagia) є функціональним захворюванням шлунково-кишкового тракту, що характеризується постійним ковтанням повітря, розтягуванням черевної порожнини, відрижкою (belching) та метеоризмом (flatulence). Дане клінічне захворювання може імітувати педіатричні розлади моторики шлунковокишкового тракту (pediatric gastrointestinal motility disorders), такі як гастропарез, мегаколон та кишкова псевдообструкція. Частіше за все, аерофагія зустрічається у дітей із затримками розумового розвитку (mental retardation).

Тривожний стан (anxiety) та боязкість (fearfulness) є частиною нормальної розвитку (normal development), проте у випадках, коли вони посилюються, існує вірогідність розвитку необхідності медичної втручання (intervention). Приблизно 6-7% дітей страждають від тривожного розладу (anxiety disorder), з яких 1/3 частина може мати різного-виду фобії (phobia), наприклад страх перед школою (school phobia) або дитячу соціофобію (childhood-onset social phobia). Лікування фобій передбачає сімейну терапію (family therapy), батьківські тренінги (parental training) та знаходження зв'язку взаємодії (liaison) зі школою для спроби виявлення ймовірних причин негативного ставлення до неї.

Поведінкове та когнітивне лікування (behavioural and cognitive treatment) є перспективним, хоча існує потреба у проведенні подальших досліджень цієї галузі. Тривожний розлад розлучення (separation anxiety disorder) входить до складу психічних розладів (mental disorder), при якому дитина може переживати надмірну тривогу під час розлуки з домом або особами, до яких вона має дуже велику емоційну прихильність (emotional attachment), наприклад батьки або брат і сестра (sibling). Тривожний стан є досить звичним для немовляти (infant) та дітей молодшого віку, хоча він може мати патологічні прояви у дітей старшого віку (older children), підлітків (adolescents) та дорослих (adults). Тривожний розлад розлучення є природною частиною процесу розвитку (developmental process). У випадку нормальної розвитку, звичайне занепокоєння з приводу відлучення свідчить про здоровий прогрес у когнітивному дорослішанні дитини (child's cognitive maturation) та не повинна розглядатися як поведінкова проблема.

Різні прояви небажаної поведінки у дитини, якщо вони трапляються на ранніх стадіях розвитку (early stage of development) вважаються нормальними, та навпаки патологічними, якщо вони присутні у середніх етапах розвитку дитини. Для дітей молодшого віку такі види поведінки як затримка дихання (breath holding) або напади гніву (temper tantrum) є проявом роздратування (anger) та розчарування (frustration) з приводу їх нездатності (inability) контролювати навколишнє середовище. У цих випадках батькам слід уникати грубої відповіді (punitive response) та за можливості залишати приміщення. Ймовірніше за все, дитина може бути налякана інтенсивністю (intensity) своєї поведінки та потребуватиме заспокоєння (comfort) та підбадьорювання (reassurance).

Асоціальна поведінка (antisocial behaviour) та агресія (aggression) Anxiety disorder (тривожний розлад) Separation (відлучення) Obsessive compulsive disorder (obsесивно-компульсивний розлад) Phobia (фобія) School phobia (страх перед школою) Childhood-onset social phobia (Дитяча соціофобія) не можуть розглядатися як особливості нормального розвитку дитини у середньому та підлітковому віці. Дефіцит уваги та гіперактивність (attention deficit hyperactivity disorder) характеризується низькою здатністю (poor ability) до вирішення завдань, неуважністю (inattention), надмірною активністю рухів (overactivity), наприклад непосидючістю (fidgets) та гучністю (noisiness) під час гри. До даної категорії також належить імпульсивність (impulsiveness), яка виражається у вигляді неповаги до оточуючих або вигукуванні відповідей на заняттях. Для правильного діагностування (diagnosing) цього розладу, симптоми (symptoms) повинні бути виявлені ще до досягнення дитиною 7 років, тривати мінімум 6 місяців та мати прояви які у школі так і вдома. Метилфенідат є стимулюючим препаратом (stimulant medication), який зменшує симптоми руйнівної поведінки. Поведінкові різновиди (behavioural modification) та нейрофідбек (neuro-feedback)

належать до нефармацевтичних способів лікування. Застосування різного виду втручання у вигляді дієтичного харчування (dietary intervention), особливо жирних кислот, набуло широкого розповсюдження у лікуванні.

Понятійна структура і сфера дитячої психології включає поняття, пов'язані зі різними етапами розвитку дитини, її взаємодією зі навколишнім середовищем та оточуючими, а також психологічні проблеми та розлади, дослідження яких допомагає стабілізувати та покращити психічний стан дитини.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Таким чином, функціонування ФО в англomовному журнальному дискурсі відбувається згідно з канонами античної риторики, адаптованими до друкованого й електронного каналів поширення інформації. На етапі інвенції визначається змістове наповнення статей, зумовлене потребами цільової аудиторії. На етапі диспозиції автор здійснює структурування текстів на блоки 40 головної події, загального контексту, попередніх подій і коментарів згідно з композиційно-смісловими відношеннями характеристикації, наслідку й причини, емпатизації, контрасту, результування і проспекції. Етап елокуції забезпечує відбір ФО для вербалізації структурованого змісту. Перформація пов'язана з поширенням друкованих журналів і їхніх електронних аналогів. На сучасному етапі більшість новостворених слів становлять терміни різноманітних наукових сфер. Ві першу чергу це пов'язано зі стрімким ростом науково-технічних знань. При цьому, кількість новостворених слів неспеціальної лексики значно поступається кількості термінологічних одиниць. Термін – це слово або поєднання слів, призначене для позначення понять предметів певної сфери діяльності. Термінологія – це сукупність термінів певної галузі промисловості, діяльності, знань, яка утворює особливий шар лексики, який можливо свідомо регулювати й упорядковувати.

Психологічний термін – це спеціальна лексична одиниця, яка позначає поняття в психології та її галузях. Метамова психології характеризується великою динамічністю в розвитку та активним збагаченням новими термінами. При цьому, однією з основних особливостей психологічної термінології є тенденція до постійного оновлення, яка відображає ступінь розвитку психологічної науки.

Дитяча психологія – галузь вікової психології, що вивчає психологію дитини, її поведінку та закономірності її психічного розвитку. При вивченні головних завдань та галузей досліджень дитячої психології виокремлено низку понять дитячої психології: «Етапи когнітивного розвитку дитини» («Cognitive development stages»), «Загальні поведінкові проблеми у дітей» («Common behavioural problems in children»), «Психосоціальні розлади» («Psychosocial disorders»), «Розлади звичок і потягів» («Habit disorders») та «Руйнівна поведінка у дітей» («Disruptive behaviour»).

Література

1. Дудок Р. І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках. Монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 358 с.
2. Зорівчак Р. Г. Іноземна мова як засіб глибшого пізнання мови. Рідне слово, випуск 7. Київ, 1973. 256 с.
3. Іващишин О. М. Структурні особливості та семантична диференціація термінів-словосполучень у науково-технічних текстах. Іноземна філологія. 1996. Вип.109. С. 41–44.
4. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця : Нова книга, 2001. 303 с.
5. Кислюк Л. П. Нові англійські запозичення і термінологія. Українська термінологія. Львів, 1992. 289 с.
6. Наумовець А. Імплементация англіцизмів в українській мові. Укр. термінологія і сучасність: зб. наук. праць. Київ, 2001. Вип. IV. 134 с.
7. Пчелінцева О. Е. Лексичні основи міжнародної термінології: Конспект лекцій. Черкаси: ЧДТУ, 2003. 72 с.
8. Стацюк Р. В. Основні підходи до визначення поняття «термін» у сучасній лінгвістичній науці. Науковий вісник ДДПУ ім. Івана Франка Серія «Філологічні науки», «Мовознавство» Том 5, №2, 2016. С. 112–116.
9. Common behavioural problems in children [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://patient.info/doctor/common-behavioural-problems-in-children>
10. Concise Encyclopedia of Psychology / [Edit. Raymond J. Corsini, Alan J. Auerbach]. – 2nd ed. – N.Y. : Wiley, 1996i. – 1035 p.
11. Naida Eugene. Toward a science of translating: With special reference and procedures involved in Bible translating / E. Naida. – Boston: Brill archive, 1964i. – 331 p.
12. Oxford Dictionary of Psychology / [Edit. Andrew M. Colman]. – New York: Oxford University Press Inc., 2009i. – 896 p.

References

1. Dudok R. I. Problema znachennia ta smyslu termina v humanitarnykh naukakh. Monohrafiia. Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU imeni Ivana Franka, 2009. 358 s.
2. Zorivchak R. H. Inozemna mova yak zasib hlybshoho piznannia movy. Ridne slovo, vypusk 7. Kyiv, 1973. 256 s.
3. Ivashchyn O. M. Strukturni osoblyvosti ta semantychna dyferentsiatsiia terminiv-slovopoluchen u naukovotekhnichnykh tekstakh. Inozemna filolohiia. 1996. Vyp.109. S. 41–44.
4. Karaban V. I. Pereklad anhliiskoi naukovoï i tekhnichnoi literatury. Vinnytsia : Nova knyha, 2001. 303 s.
5. Kysliuk L. P. Novi anhliiski zapozychennia i terminolohiia. Ukrainska terminolohiia. Lviv, 1992. 289 s.
6. Naumovets A. Implementatsiia anhliisymiv v ukrainskii movi. Ukr. terminolohiia i suchasnist: zb. nauk. prats. Kyiv, 2001. Vyp. IV. 134 s.
7. Pchelintseva O. E. Leksychni osnovy mizhnarodnoi terminolohii: Konspekt leksii. Cherkasy: ChDTU, 2003. 72 s.
8. Statsiuk R. V. Osnovni pidkhody do vyznachennia poniattia «termin» u suchasniï lnhvistychnii nautsi. Naukovyi visnyk DDPU im. Ivana Franky Seriia «Filolohichni nauky», «Movoznavstvo» Tom 5, №2, 2016. S. 112–116.
9. Common behavioural problems in children [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://patient.info/doctor/common-behavioural-problems-in-children>
10. Concise Encyclopedia of Psychology / [Edit. Raymond J. Corsini, Alan J. Auerbach]. – 2nd ed. – N.Y. : Wiley, 1996i. – 1035 p.
11. Naida Eugene. Toward a science of translating: With special reference and procedures involved in Bible translating / E. Naida. – Boston: Brill archive, 1964i. – 331 p.
12. Oxford Dictionary of Psychology / [Edit. Andrew M. Colman]. – New York: Oxford University Press Inc., 2009i. – 896 p.